

EL LICEU, RUNES D'UN PAISATGE LITERARI
Isidor Cònsul

Amb una voracitat desacostumada, l'incendi del Liceu féu fonedís l'aparador social més prestigiós de la Barcelona burgesa. Goludes, les flames reduïren al no res la riquesa opulent dels seus velluts sumptuosos, la finor dels teixinats i la primfilada marqueteria de les llotges, el sostre i les parets. I de passada, el foc es va endur també un paisatge literari prou transitat pels escriptors catalans de la Renaixença ençà. Al seu entorn s'hi congriaren poemes, pàgines de narrativa, proses diverses, alguna peça de teatre i fragments de memorial que ara poden ajudar a refer l'imaginari d'un marc emblemàtic consumit per l'espectacle dantesco del dilluns passat.

Una referència literària de la prehistòria del Liceu surt de biaix a un poema de Patria (1888), de Jacint Verdaguer. El poeta sabia que, abans de 1835, els terrenys des la Boqueria fins a l'actual Hotel Orient eren una geografia de convents i ordes religioses que foren desamortitzats durant el procés revolucionari dels anys trenta del segle passat. El poema La palmera de Jonqueres ho recorda amb to sever i Mossèn Cinto s'adreça a una Barcelona que creix ufanosa i superba per recordar-li les malifetes d'antany: L'artístic Dormitori de Sant Francesc cremares, / de gòtics claustres, places i magatzems ne fas; / lo fill veu fer teatre del temple de sos pares; / avui lences les monges, arreu com ahir els frares; / demà a qui llençaràs ?. El temple esdevingut teatre és el Liceu que, en temps del poema verdaguerià, ja havia conegut el desastre del foc: un primer incendi, el 1861, que, com ara, només hi deixà la carcassa exterior.

La literatura ha acomboiat sempre la història d'aquest teatre singular. El dia mateix de la inauguració, el 4 d'abril de 1847, Víctor Balaguer va escriure uns versos retòrics i abusius que, impresos en paper de seda i

repartits entre els assistents, en ponderaven l'efemèrides. Tot i això, les coses no foren gaire clares de bon començament. En els primers anys de la seva singladura, el Liceu patí la competència del teatre Principal i el contrapunt fou tan apassionat que Serafí Pitarra el ridiculitzà en un singlot poètic en dos actes, Liceístas y cruzados (1865).

El Liceu acabà guanyant l'embat al Principal, s'afermà com la institució més emblemàtica de Barcelona i esdevingué un marc cabdal de cohesió de la pròpia burgesia. No és estrany, per això mateix, que fos en els anys entorn a l'Exposició Universal quan el teatre assolí un nivell important d'esplendor com a paisatge literari. Narcís Oller passejà pel Liceu un parell de les seves novel·les, La febre d'or (1890-1893) i Pilar Prim (1906), i accentuà el prestigi del Cercle del Liceu en diferents moments del volum de memòries, Història dels meus llibres. D'altra banda, en un capítol emblemàtic de la primera part de La febre d'or, el novel·lista deixà ben clar que anar a una sessió d'òpera per escoltar-hi el tenor de moda harmonitzava sense esforç amb l'oportunitat de fer negocis al "bolsín". Quaranta anys més tard, en el marc de l'altra Exposició Universal, un ambient similar però més frívol, fou reflectit per Josep Ma. de Sagarra, a Vida privada (1932), protagonitzada per una aristocràcia decadent que frisava, sobretot, per divertir-se.

Tot i això, foren les bombes que l'anarquista Santiago Salvador va llençar sobre la platea del teatre, el 7 de novembre de 1893, les que han peixat més intervencions literàries. Ignasi Agustí hi féu morir Mariona Rebull, protagonista de la primera novel·la homònima del cicle La ceniza fue árbol, i l'atemptat passà a diferents llibres de memòries. Gaziell l'explica a Tots els camins duen a Roma i també surt puntejat en el Dietari de Francesc Rierola. Una referència potser no tan coneguda és la del poema Paternal, de Joan Maragall, que porta un subtítol significatiu: Tornant del Liceu en la nit del 7 de novembre de 1893.

Ja en el nostre segle, es pot espigolar alguna referència en l'obra d'Eugeni d'Ors, com ara el pedagogicisme de la glossa El Liceu, incivil (1906), tot i que és Josep Pla qui s'hi ha acostat d'una manera més sistemàtica. A Primera volada hi dedica un capítol sencer i en parla més de biaix en altres pàgines. Els records de Pla són dels anys de joventut i tenen la perspectiva del cinquè pis del teatre que era, segons l'il.lustre empordanès, un dels panorames més extraordinaris del país: es veia un oceà de burgesia, guspirejant de joies, de brillants i de tota classe de pedres dures (...). En aquest cinquè pis, Pla compartia l'espai amb el públic de la claca i els melòmans recalitrants. Per a aquests darrers, sovint amb la partitura a la mà, només comptava la música. Per això tenien un menyspreu olímpic per l'oceà burgès que els apareixia davant de la vista. Ni se'l miraven. Com que es consideraven musicalment superiors, conceptuaven que el panorama burgès era una concentració més aviat densa de cretinisme. Més particularitats sobre el Liceu es poden pouar en indrets diversos de la immensa obra planiana. Per exemple, a Tres guies, a El passat imperfecte, a alguns Homenots o a Darrers escrits, entre altres títols.

D'autors més acostats als nostres dies m'agradaria recordar una breu pinzellada liceista de Ma. Aurèlia Capmany a Aquelles dames d'altres temps (1990) així com les referències més sovintejades en l'obra de Montserrat Roig. En el seu cas els exemples es poden collir des del primer conte de Molta roba i poc sabó .... (1971) (recordeu la Breu història sentimental d'una Madama Bovary Barcelonina nascuda a Gràcia i educada segons els nostres millors principis i tradicions), fins a un dels darrers escrits periodístics, El cor del Cor del Liceu publicat a l'AVUI (25-XI-90) i recollit a Un pensament de sal, un pessic de pebre. Dietari obert (1992). També les contundents memòries d'Oriol Bohigas, Combat d'incerteses (1989) es passegen pel Liceu amb anècdotes tan curioses com la de la "colla de la fiambrella".

Els exemples podrien multiplicar-se amb altres autors i obres, però l'espai no dóna per més i toca tancar. M'abelleix de fer-ho amb engrunes de poesia satírica perquè l'humor sempre és saludable, fins i tot en moments marcats per la fatalitat i el desconcert. A Auques i espantalls (1987), el poeta Miquel Desclot, en perspectiva aèrea, s'adona que a la platea del Liceu hi ha un editor de poesia que dorm plàcidament mentre a l'escenari es descabdella el drama d'Orfeu:

Vet aquí un editor estalviador
que estalviava encontres amb l'autor.
A la platea del Liceu
s'adorm al primer so d'**Orfeu**,
sota els ulls irritables d'un autor.

Isidor Cònsul